

Najnovšie didaktické materiály vo vyučovaní sociolingvistiky

Lőrincz Gábor – Istók Vojtech

The most recent didactic materials for teaching sociolinguistics

Abstract

Sociolinguistics is a mature linguistic discipline, even though it can be considered relatively new in comparison with other fields of linguistics. However, that does not mean that it is not still evolving. On the contrary, contemporary sociolinguists do not rely only on the notepad and dictation machine anymore, but also the camera, so they may document synchronous moments for the future (Blommaert 2012, 5). This article focuses on presenting various thematic fields of sociolinguistics building on the university textbook of Sándor János Tóth (2019a) with the title *Sociolinguistics in a Slovak-Hungarian context*. The book came into being within the framework of the project KEGA001UJS-4/2018 and it focuses on the work of Slovak researchers, while it also highlights sociolinguistic questions in the context of the Slovak language and Hungarian language, particularly Hungarian used in Slovakia and Slovak used in Hungary. The reason for compiling this book was that, until now, there was no textbook for university or college education available that would have engaged in the Slovak language (as well) in such an explicit manner. Sándor János Tóth also applied his previous experience gained from his own sociolinguistic research projects (e.g. 2012a, 139–156).

Keywords: sociolinguistics; textbook; education; didactic materials; electronic materials; Slovak-Hungarian context

Kľúčové slová: sociolingvistika; učebnica; edukácia; didaktické materiály; elektronické materiály; slovensko-maďarský kontext

Subject-Affiliation in New CEEOL: Language and Literature – Applied Linguistics – Sociolinguistics

DOI: 10.36007/eruedu.2021.3.088-096

Úvod

Sociolingvistika je zrelou jazykovednou disciplínou, aj keď je relatívne nová v porovnaní s inými oblasťami lingvistiky. To však neznamená, že by sa už v dnešnej dobe neformovala, naopak: sociolingvisti sa v súčasnosti neopierajú iba o poznámkový zošit a diktafón, ale používajú aj fotoaparát, aby vedeli zdokumentovať synchrónne momenty pre budúcnosť (Blommaert 2012, 5).

Článok sa zameriava na predstavenie rôznych tematických okruhov sociolingvistiky na základe vysokoškolskej učebnice Sándora Jánoša Tótha (2019a) s názvom *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte*. Kniha

vznikla v rámci riešenia projektu KEGA001UJS-4/2018, je zameraná na práce slovenských výskumníkov a pritom kladie dôraz aj na sociolingvistické otázky v kontexte slovenského a maďarského jazyka, presnejšie maďarčiny používanej na Slovensku a slovenčiny používanej v Maďarsku. Príčinou zostavenia knihy bolo, že učebnica sociolingvistiky, ktorá by sa zaoberala (aj) slovenským jazykom doteraz nebola dostupná v takej explicitnej forme pre vysokoškolské a univerzitné štúdium. Sándor János Tóth sa pritom opieral aj o svoje predchádzajúce skúsenosti z vlastných sociolingvistických výskumov (napr. Tóth 2012a, 139 – 156).

Štruktúra a obsah knihy *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte* (Tóth 2019a)

Knih sa člení na deväť kapitol. Autor v predslove poukazuje na to, že sa nechal koncepčne inšpirovať inými univerzitnými učebnicami, ktoré súvisia aj so sociolingvistikou (napr. Kováčová, 2013). Každá kapitola sa delí na ďalšie dve časti: v prvej (A) sa nachádzajú prednášky spojené s jednotlivými oblasťami sociolingvistiky, a v druhej (B) sa uvádzajú ukážky zo štúdií, resp. výsledkov výskumov z daných oblastí. Teoretické časti (*Vstup do problematiky*) referujú stručne a heslovite o danej téme, z čoho vyplýva, že môžu tvoriť iba kostru jednotlivých prednášok, ale napriek tomu sa svojim heslovitým štýlom podobajú prezentáciám, z ktorých sa poslucháči radi učia. Praktické časti (*Z výskumov*) zahŕňajú úryvky, pomocou ktorých sú teoretické poznatky efektívnejšie znázornené. Autor o tom píše nasledovne: „Učebnica obsahuje široký záber tém zo spektra sociolingvistiky, ponecháme na pedagógov, ktorú z nich zaradia do svojho plánu vyučovania, v závislosti od detailnosti je možné ich rozdelenie na dva týždne alebo spojenie, skrátenie, snažiac sa vyhovieť štruktúre semestra“ (Tóth 2019a, 7). Dĺžka jednotlivých kapitol je odlišná, čo z určitého hľadiska súvisí aj s ich špecifikáciou, a to sa odráža i v našej analýze.

V časti A prvej kapitoly (*Úvod do disciplíny sociolingvistiky*) sa čitateľ môže oboznámiť s koreňmi a históriou sociolingvistiky ako mladšieho interdisciplinárneho jazykovedného odvetvia, ktoré pochádza z rôznych vedných odborov (najmä zo sociológie, ale aj z antropológie, psychológie atď.) a súvislosti jazyka a spoločnosti (napr. spoločenské podmienky jazykovej komunikácie, postoje k jazyku, ale aj jazyková politika či jazykové plánovanie) skúma empirickými metódami. Praktická časť prvej kapitoly je trochu teoretickejšia, ako v ostatných častiach učebnice, lebo poskytuje prehľad sociolingvistických výskumov na Slovensku (Ondrejovič 1995, 1996), a zaoberá sa aj pozíciou slovenského jazyka v Maďarsku (napr. Uhrinová 2008), o ktorej napísal teoreticko-metodologickú štúdiu aj sám autor (Tóth 2008a, 17 – 30).

Druhá kapitola (*Metódy sociolingvistického výskumu*) sa začína prezentáciou kvantitatívnych a kvalitatívnych výskumných metód sociolingvistiky (pozorovanie, interview, sociometria, sémantický diferenciál atď.) a poukazuje na to, že každý postup má svoje pozitívne ako aj negatívne stránky, preto je dôležité ich skombinovať. V praktickej časti sa uvádza použiteľnosť dotazníkového výskumu (Tušková 2016)

a sú analyzované aj metodologické podobnosti a odlišnosti dialektológie a sociolingvistiky (Ripka 2000). Originálnosť tejto časti zvyšuje skutočnosť, že autor sa od r. 2003 sám venuje terénnemu sociolingvistickému výskumu (napr. Tóth 2004, 103 – 110).

Tretia kapitola (*Jazykové varianty a stratifikácia jazyka. Sociálna diferenciácia jazyka*) sa zaoberá rozvrstvením jazyka (stratifikačná sociolingvistika) a kladie dôraz na zobrazenie jeho jednotlivých variet (variačná sociolingvistika). Nakoľko variabilita jazyka je centrálnou otázkou sociolingvistiky, čo vyplýva z faktu, že rečové spoločenstvo nie je homogénne, prvá časť kapitoly poukazuje aj na to, že jediniec v závislosti od komunikačnej situácie môže používať rôzne variety toho istého jazyka (dvojazyčnosť, diglosia). Jazykové rozčlenenie charakterizuje nielen jedinca, ale aj celé spoločenstvo, ktoré je jazykovo diferencované. Termíny *variantnosť* a *variabilita* autor pokladá za synonymá, napriek tomu, že sa významovo líšia. Pojem variability v jazykovede znamená jav, keď je jeden samostatný jazykový celok realizovateľný v rozličných variáciách (Adger 2006, 503). Prameňom variability je jazyková rozmanitosť, ktorá vedie k vzniku rozličných jazykových foriem (Lőrincz 2011, 135). Variabilita teda znamená premenlivosť, ktorú môžeme nazývať aj premenlivou realizáciou (Borbély–Vargha 2010, 455), počas ktorej vznikajú úzko späté jazykové premenné. Variativita oproti variabilite znamená výskyt a funkciu jednotlivých variantov nachádzajúcich sa v synchronnej jazykovej polohe. Varianty sú jazykové prvky (lexémy, vety), ktoré sú formou veľmi podobné (vykazujú len čiastočnú rozličnosť), denotatívnym a gramatickým významom sú rovnaké, ale ich pragmatické významy sú odlišné. Táto odlišnosť sa prejavuje v použiteľnosti medzi určitými jazykovými skupinami alebo komunikačnými situáciami (Lőrincz 2009, 110).

Druhá, čiže praktická časť tretej kapitoly slúži na podrobnejšiu charakteristiku niektorých jazykových variet. Jednou z nich je zmiešaný mestský jazyk (najmä v Bratislave), ktorý okrem prvkov spisovného jazyka zahŕňa v sebe aj prvky rôznych nárečí (Ondrejovič 2008, 234 – 242). Druhými sú tzv. médiolekty, ktoré sa interpretujú spisovnou alebo hovorenou formou jazyka (Mandelíková 2014, 65–67).

Štvrtá kapitola (*Kodifikovaná norma a reálne používanie jazyka. Jazyková kultúra, jazyková ideológia*) sa v prvom rade venuje analýze spisovného jazyka (čiže kodifikovanej normy), ktorý je kultivovanou formou, najvýraznejšou a najdôležitejšou podobou národného jazyka, čo vznikla na základe potreby jednotného komunikačného prostriedku v období, keď socioekonomické podmienky vyžadovali bezporuchovú komunikáciu v niektorých sférach života spoločnosti. Podľa J. Horeckého (1979) národný jazyk má rôzne formy (spisovnú, štandardnú, subštandardnú, nadnárečovú, nárečovú a umeleckú), ktoré tiež majú svoju normu, a tak nemôžeme hovoriť iba o jedinej norme, ale o zložitom normovom systéme (Lőrincz 2009, 92), ktorý je dôležitý z komunikačného hľadiska a závisí vždy od situácie.

S jazykovou normou úzko súvisia aj jazykové ideológie, čiže „myšlienky a myšlienkové systémy, ktoré slúžia na interpretáciu, odôvodnenie a legitimizáciu faktov týkajúcich sa takých aspektov jazyka a narábania s ním, pomocou ktorých si dominantné spoločenské vrstvy alebo skupiny udržujú moc nad inými vrstvami alebo skupinami“ (Lanstyák 2017, 251). Jazykové ideológie vo veľkej miere ovplyvňujú názory ľudí ohľadom rôznych jazykových javov ako aj jazykové správanie hovoriac-

ich alebo celého rečového spoločenstva k „nesprávne hovoriacim“.

V prvej časti piatej kapitoly (*Postoje k jazyku. Jazyková socializácia. Jazyk a vek, jazyk a rod*) sa autor sústreďuje na sociologické faktory, ktoré ovplyvňujú používanie jazyka, čiže na vek, na (biologicky dané) pohlavie a (sociálne konštruovaný) rod, na vzdelanie atď. Jazykovedu zaujímajú aj demografické poznatky, ako ekonomická aktivita, migrácia, národnosť a pod. Všetky tieto faktory sú extralíngválne, napriek tomu značne ovplyvňujú jazykové zmeny. Ako typický spôsob vnútornej migrácie na Slovensku sa dá označiť urbanizácia po II. svetovej vojne, ktorá už v dnešnej dobe nie je až taká silná a ani vonkajšia migrácia sa vo väčšej miere Slovenska nedotýka. Najpočetnejšou národnostnou menšinou na Slovensku je maďarská menšina, ale aj v Maďarsku žije okolo tridsaťtisíc Slovákov. Národnostné menšiny majú svoje práva, ktoré im zabezpečujú rámec používania materinského jazyka, ale tejto otázke sa už podrobnejšie venuje jazyková politika (pozri 8. kapitolu). Jazykové postoje Slovákov v Maďarsku skúmal autor v Slovenskom Komlóši (Tóth 2007, 166 – 171).

Prvá polovica teoretickej časti šiestej kapitoly (*Typológia jazykových situácií. Jazyková krajina*) sa venuje otázkam jazykovej situácie. Jazyková situácia je súbor jazykov, ktoré existujú popri sebe a navzájom sa dopĺňujú. Podľa J. Dolníka (2009, 351) tento jav pozostáva z troch zložiek. Prvá je sociálna zložka, ktorá zahŕňa stratifikáciu spoločnosti, ktorú tvoria používatelia jazyka alebo jazykov. Druhú, komunikačnú zložku predstavujú funkčné a situačné komunikačné sféry. Tretia, jazyková zložka sa vzťahuje na jazyky používané v príslušnom štátnom útvare a ich rozčlenenie na rôzne jazykové útvary. Jazyková situácia môže byť homogénna (táto forma nie je častá, lebo predpokladá také spoločenstvo, ktoré nie je sociálne stratifikované, žije na pomerne malom území a nemá mnoho členov), môže sa realizovať ako diglosia (keď sa vedľa seba na určitom mieste a v tom istom čase uplatňujú dva varianty toho istého jazyka, ktoré sa líšia vo funkcii, v miere štandardizácie atď.), alebo ako dvoj- a mnohojazyčnosť. Jazyková situácia má tri dimenzie: vnútrojazykový rozmer (jednotlivé existenčné formy národného jazyka), medzijazykový rozmer (spoločenské postavenie, kultúra a vyučovanie slovenského národného jazyka vo vzťahu k jazykom, s ktorými majú príslušníci slovenského národa aktívne kontakty), mimojazykový rozmer (spoločenské, politické a kultúrne činitele vplývajúce na stav jazyka a jeho používanie).

Druhá polovica teoretickej časti šiestej kapitoly sa zaoberá tematikou jazykovej krajiny, ktorá sa definuje ako „jazyk verejného dopravného značenia, reklamných billboardov, názvov ulíc, názvov miest, jazyk komerčných označení názvov obchodov a štátnych budov“ (Landry–Bourhis 1997, 25). Koncepcia jazykovej krajiny zahŕňa pohľad na pestrosť spoločnosti, politické ideológie, ako aj na používanie jazyka. Ako výskumná metóda medziiným čerpá zo sociolingvistiky, semiotiky, folkloristiky, histórie, práva, geografie, onomastiky, ekonómie, psychológie atď. (Mensel–Vandenbroucke–Blackwood 2016, 423).

Praktická časť tejto kapitoly sa tiež sústreďuje na jazykovú krajinu a kladie dôraz na výskumy prezentujúce stav rôznych regiónov Slovenska, ktoré obývajú rozdielne etnicko-jazykovo-kultúrne spoločenstvá (napr. zmiešané pohraničné oblasti). V medzinárodnom kontexte sa skúmaním jazykovej krajiny južného Slovenska okrem

iných zaoberali E. Győriová Baková (2015), M. Satinská (2014), a M. Sloboda (2009).

Siedma kapitola (*Bilingvizmus*) sa zaoberá dvojjazyčnosťou, ktorá je veľmi zložitý jazykový jav, a preto má viacero definícií. Jednou z najpoužívanejších je tá, podľa ktorej bilingvizmus je kompetencia alternatívneho používania dvoch jazykov v závislosti od konkrétnej situácie, v ktorej komunikácia prebieha. Ak chceme definovať bilingvizmus presnejšie, musíme brať do úvahy dva pohľady, a to monolingválny a holistický. Prvý chápe bilingvistu ako dvoch monolingvistov v jednej osobe, čiže jazykové kompetencie dvojjazyčného človeka porovnáva s kompetenciami monolingvistu. Podľa druhého bilingvistu nemá (a ani nemôže mať) také isté kompetencie v oboch jazykoch, a preto sa nesmie porovnávať s monolingvistom. Dvojjazyčnosť je prirodzený jav, lebo väčšina populácie sveta je do istej miery bilingválna, čo sa týka aj Maďarov žijúcich na juhu Slovenska.

Praktická časť siedmej kapitoly je venovaná slovenským a maďarským bilingválnym národnostným menšinám (pozri aj najnovšie výskumné výsledky autora: Tóth 2019b, 25 – 39; 2020, 227 – 235). Napriek tomu, že na Slovensku je maďarčina menšinovým jazykom, na juhu krajiny sú mestá, kde väčšinu obyvateľstva tvoria Maďari. To znamená, že v takýchto prípadoch jazykovou menšinou sú Slováci. Takým mestom bolo v minulosti a (v istej miere) je aj dnes Komárno, kde slovenčinu podľa pôvodu možno zdeliť do troch foriem: v prvom rade slovenčina prisťahovalcov, v druhom tzv. komárňanská slovenčina, a nakoniec slovenčina prisťahovalcov (Šmelík 2007).

Predposledná časť knihy (*Jazyková politika a jazykové právo, jazykový manažment a plánovanie*) sa týka takých tém, ktoré sú nevyhnutné v živote národnostných menšín. Jazykové plánovanie je zámerná regulačná činnosť v oblasti jazyka, ktorú realizuje štát prostredníctvom svojich inštitúcií, organizácií alebo istých autoritatívnych subjektov. Jazykové plánovanie má tri čiastkové podoby. Statusové plánovanie sa týka medziiným funkcií jazykov (ktorý bude napr. štátnym – majoritným a ktorý menšinovým), korpusové plánovanie sa zaoberá podobou jednotlivých variet alebo jazykov (patrí sem napr. vytváranie terminológie v danom jazyku, resp. v danej variete) a akvizičné plánovanie sa sústreďuje na možnosti prístupu k jazykom. S jazykovým plánovaním tesne súvisí aj jazyková politika. Tieto termíny sa v stredoeurópskej lingvistiky líšia významom, ale v západoeurópskej a americkej jazykovede sa používa iba pojem language planning, čiže vnímajú ich ako synonymá. Jazyková politika je súhrn aktivít, ktorými sa regulujú podmienky na fungovanie jazykov a jazykových variet koexistujúcich v danom politickom útvare (Dolník 2009, 351 – 352). Jazyková politika môže byť podľa zamerania retrospektívna alebo perspektívna, podľa etnickej orientácie internacionalistická a nacionalistická (Mandelíková 2014, 95) a podľa toho, u koho sa sústreďuje jazykovo-politická moc, sa delí na centralizovanú a decentralizovanú.

Praktická časť tejto kapitoly sa venuje otázkam jazykovej politiky na Slovensku. S. Ondrejovič sa v jednom príspevku zamýšľa nad potrebou ochrany slovenčiny ukotvenej legislatívne a konštatuje: „Mali by sme našej slovenčine dovoliť, aby bola sama sebou, aby bola prirodzene rozmanitá, mnohotvárna a mnohofarebná, aby bola tisícokrák či dokonca občas aj hýrivá.“ (Ondrejovič 2009, 40). Napriek tomu

Slovenská republika má 17 zákonov, v ktorých sú sformulované jazykové práva osôb patriacich k národnostnej menšine (Szabómihály 2006, 44; Misad 2012). Tie opatrenia sú v mnohých prípadoch sporné, lebo napr. zákon o používaní jazykov národnostných menšín (184/1999 Z. z.) v úvodnej časti vyhlasuje, že význam materinských jazykov občanov Slovenskej republiky patriacich k národnostným menšinám sa uznáva a oceňuje ako prejav kultúrneho bohatstva štátu, napriek tomu regulácia používania tých jazykov je potrebná zákonným rámcem.

Posledná, deviata kapitola (*Jazyk a edukácia v súvislosti s viacjazyčnosťou*) z rôznych aspektov skúma súvislosti viacjazyčnosti a edukácie. Autor poukazuje na to, že slovenčina v Maďarsku má inú pozíciu ako maďarčina na Slovensku a z toho vyplýva, že inak vyzerá aj menšinové školstvo v oboch štátoch. Kým na Slovensku má maďarská národnosť svoje inštitúcie od materskej školy až po univerzitu, Slováci v Maďarsku nemajú vlastnú univerzitu alebo vysokú školu, ale na rôznych významných univerzitách (v Segedíne, v Budapešti, v Ostrihome) fungujú katedry slovenského jazyka a literatúry integrované do národnostného alebo slavistického inštitútu. Silnú stránku autorovej výskumnej činnosti predstavuje slovenské školstvo v Maďarsku (Tóth 2008b, 2012b), avšak mohol by venovať väčšiu pozornosť aj súvislostiam bilingvizmu a diglosie vo vyučovacom procese, lebo jazykové kompetencie žiakov maďarskej národnosti (nielen na Slovensku, ale aj v Rumunsku, v Srbsku atď.) sa líšia od kompetencií maďarských monolingválnych žiakov. Tento fakt sa prejavuje jednak v tom, že deti vo viacerých prípadoch namiesto štandardnej formy maďarčiny používajú také variety, na ktoré majú veľký vplyv rôzne nárečia a okrem toho zahŕňajú v sebe aj prevzaté slová zo slovenčiny a kalky. Preto je potrebné, aby si deti maďarskej národnosti uvedomili, že ich jazyk je iný, ako štandardná maďarčina, ale to neznamená, že by bol horší. Z toho dôvodu by jednou z najdôležitejších úloh menšinového školstva bolo to, aby učitelia poukázali na odlišnosti dvoch variet a pritom aplikovali kontrastívny názor a iný postoj, ako v monolingválnom prostredí. Praktická časť poslednej kapitoly je zameraná na výskum (Simon 2017), ktorý sa sústreďuje na písané jazykové prejavy študentov v školách s vyučovacím jazykom maďarským. Z jednej strany sa absolventom stredných škôl s VJM často vyčíta, že nevedia dokonale po slovensky, ale z druhej strany platí, že mladým, ktorí pokračujú v štúdiu na slovenských vysokých školách a univerzitách, nerobí problém nadobudnúť odborné vzdelanie v slovenskom jazyku. Napriek tomu, samozrejme, nemôžeme tvrdiť, že situácia vo vyučovaní slovenského jazyka na školách s VJM je ideálna: žiaci vo všeobecnosti majú najväčšie problémy so slovosledom, použitím slovesných väzieb a štylizáciou.

Didaktický prínos elektronických materiálov

K horeuvedenej učebnici patrí aj CD (Győriová Baková–Simon 2019), na ktorom sa nachádzajú prezentácie k jednotlivým kapitolám s ilustráciami, slúžiace ako podklad na individuálne doplnenie. Prednášajúci pedagóg ich môže spojiť so svojimi existujúcimi prezentáciami alebo ich doplniť vlastnými výsledkami výskumu z danej oblasti. Elektronické študijné materiály sa v dnešnej dobe (a najmä v posledných

mesiacoch, počas koronakrízy) stávajú nevyhnutnou súčasťou vyučovacieho procesu, a preto powerpointové prezentácie na CD sú užitočnými pomôckami pre učiteľov pri vyučovaní, lebo takýmto spôsobom môžu študentom podať učebnú látku transparentnejšie, názornejšie. Okrem toho sú dané elektronické materiály užitočné aj pre samotných študentov, ktorým na jednej strane zjednodušia percepciu učebnej látky a na druhej strane im pomôžu ľahšie sa pripraviť na skúšky. Súčasťou CD a knihy je aj bohatá, tematicky členená bibliografia, pomocou ktorej učители a študenti môžu lepšie spoznať rôzne aspekty jednotlivých tém. Nejde teda o zvyčajný zoznam použitej literatúry, ale o taký, ktorý ponúka možnosť ďalšieho prehĺbenia pri skúmaní sociolingvistických otázok.

Záver

Na záver sa sem dokonale hodia myšlienky autora skúmanej knihy *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte*: „Predkladanú učebnicu venujeme študentom slovakistiky na pedagogických a filozofických fakultách, najmä v kontaktných zónach slovenského jazyka od Prahy po Nový Sad a Viedeň, resp. od Komárna po Segedín, a veríme, že bude osožná i pre záujemcov o tému na celom Slovensku“ (Tóth 2019a, 9). K tomu môžeme ešte pridať, že skúmaná kniha a elektronické materiály môžu byť užitočné aj pre poslucháčov katedrií maďarského jazyka a literatúry na Slovensku, lebo rozpracovaná tematika sa sústreďuje na také otázky, ktoré sa vzťahujú aj na ich každodennú jazykovú skutočnosť. Aj z citácii je zrejmé, že použiteľnosť skúmanej knihy je mnohostranná, a preto by sme boli radi, aby jej prijatie bolo pozitívne, aj aby ju na rôznych slovenských a maďarských univerzitách používali pri vyučovaní sociolingvistiky v čo najväčšej miere.

Literatúra

- Adger, David (2006): Combinatorial Variability. *Journal of Linguistics* 42/3, 503–530. p.
- Blommaert, Jan (2012): *Chronicles of complexity. Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes*. Tilburg: Tilburg University.
- Borbély, Anna – Vargha, András (2010): Az I variabilitása öt foglalkozási csoportban. Kutatások a Budapesti Szociolingvisztikai Interjú beszélő nyelvi korpuszban. *Magyar Nyelv* 106/4, 455–470. p.
- Dolník Juraj (2009): *Všeobecná jazykoveda*. Bratislava: VEDA.
- Győriová Baková Eva (2015): Language situation in Komárno. In *Transboundary Symbiosis over the Danube (Part II): Road to a Multidimensional Ethnic Symbiosis in the Mid-Danube Region*. Eds. Osamu, Ieda – Susumu, Nagayo. Sapporo: Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. 161–174. p.
- Győriová Baková Eva – Simon Szabolcs (2019): *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte. Elektronické študijné materiály*. Komárno: Univerzita J. Selyeho.

- Horecký, Ján (1979): Východiská k teórii spisovného jazyka. In *Z teórie spisovného jazyka*. Eds. Eds. Ružička Jozef – Kačala Ján. Bratislava: VEDA, 13–22. p.
- Kováčová, Viera (2013): *Vybrané kapitoly z dialektológie*. Ružomberok: VERBUM–Vydavateľstvo Katolíckej univerzity v Ružomberku.
- Landry, Rodrigue – Bourhis, Richard (1997): Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality: An empirical study. *Journal of Language and Social Psychology* 16/1, 23–49.
- Lanstyák, István (2017): Jazykové ideológie. Všeobecné otázky a glosár. In *Jazyk a jazykové ideológie v kontexte viacjazyčnosti na Slovensku*. Eds. Lanstyák, István – Múcsková Gabriela – Tancer Jozef. Bratislava: Filozofická fakulta Univerzity Komenského, 251–307. p.
- Lőrincz, Julianna (2009): *Nyelvi jelentés és variativitás. Szemantikai alapismeretek*. Komárom: Selye János Egyetem.
- Lőrincz, Julianna (2011): A variánsok helye és funkciója a magyar nyelvben. In *Kommunikáció – Stílus – Variativitás és anyanyelvoktatás*. Pandora Könyvek 24. Eger: EKF Líceum Kiadó, 135–141. p.
- Mandelíková Lenka. (2014): *Sociokultúrne súvislosti jazyka*. Trenčín: Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, Fakulta sociálno-ekonomických vzťahov.
- Misad, Katalin (2012): Nyelvtörvények tükrében. In *A tudomány vonzásában. Köszöntő kötet a 70 éves Vörös Ottó tiszteletére*. Eds. Simon, Szabolcs – Török, Tamás. Komárno: Univerzita J. Selyeho, 69–83. p.
- Ondrejovič Slavomír (1995): Sociolingvistické aspekty jazykovedného výskumu na Slovensku. In *Sociolinguistica Slovaca 1: Sociolingvistické aspekty výskumu súčasnej slovenčiny*. Eds. Ondrejovič Slavomír – Šimková Mária. Bratislava: VEDA, 9–13. p.
- Ondrejovič Slavomír (1996): Metamorfózy sociolingvistického výskumu na Slovensku In *Sociolinguistica Slovaca 2: Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Ed. Ondrejovič Slavomír. Bratislava: VEDA, 11–17. p.
- Ondrejovič Slavomír (2008): *Jazyk, veda o jazyku, societa. Sociolingvistické etudy*. Bratislava: VEDA, 234–242.
- Ondrejovič Slavomír (2009): Slovenčina – skleníková rastlina? In *Slovo. Tvorba. Dynamickosť*. Ed. Šimková Mária. Bratislava: VEDA, 38–41. p.
- Simon, Szabolcs (2017): Jazykové premenné v písaných variantoch maďarského jazyka na Slovensku a ich výučba. In *Jazyk a politika. Na pomedzí lingvistiky a politológie 2*. Ed. Štefančík Radoslav. Bratislava: Ekonóm, 449–464. p.
- Šmelik Ľudovít (2007): Výskum v Komárne a Topoľčianskom okrese. In *Sociolinguistica Slovaca 6: Hovorená podoba spisovnej slovenčiny*. Ed. Ondrejovič Slavomír. Bratislava: VEDA, 153–166. p.
- Satinská Lucia (2014): Jazyková krajina Bratislavy: Dunajská ulica. In *Polarity, paralely a prieniky jazykovej komunikácie*. Ed. Patráš Vladimír. Banská Bystrica: Belianum, 157–167. p.
- Sloboda Marián (2009): State ideology and linguistic landscape: A comparative analysis of (post)communist Belarus, Czech Republic and Slovakia. In *Linguistic Landscape: Expanding the Scenery*. Eds. Shohamy, Elana – Gorter, Durk. New York–London: Routledge, 173–188. p.
- Szabómihály, Gizella (2006): A szlovák nyelvpolitika és a kisebbségek anyanyelvhasználati lehetőségei és törekvései. *Romániai magyar jogtudományi közlöny* 2006/2, 43–49. p.

- Tóth Sándor János (2004): Pitvaroš, Albert, Ambróz – školstvo a cirkev. In *Slovenčina v menšinovom prostredí*. Eds. Uhrinová Alžbeta – Žiláková Mária. Békešská Čaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 103–110. p.
- Tóth Sándor János (2007): Postoj k dvojjazyčnosti v Slovenskom Komlóši In *Aktuálne problémy slovakistiky*. Ed. Žiláková Mária. Budapest: ELTE BTK, 166–171. p.
- Tóth Sándor János (2008a): Teoretické a metodologické východiská výskumu slovenského jazyka v Maďarsku. In *Slovenský jazyk v Maďarsku I*. Eds. Uhrinová Alžbeta – Žiláková Mária. Békéscsaba: Výskumný ústav Slovákov v Maďarsku, 17–30. p.
- Tóth Sándor János (2008b): Slovenčina v školách v Maďarsku. *Slováci v zahraničí* 25. Martin: Matica slovenská, 161–181. p.
- Tóth Sándor János (2012a): Germanizmy v slovenčine – sociolingvistický výskum v Ružomberku. In *Brněnská hungaroslavistika a česko-slovensko-maďarské vzťahy*. Ed. Káfer István – Pospíšil Ivo. Szeged: Gerhardus Kiadó, 139–156. p.
- Tóth Sándor János (2012b): Slovenské školstvo v Maďarsku – integrácia a segregácia. *Studia Scientifica Facultatis Paedagogicae* 4. (X.), 48–70. p.
- Tóth Sándor János (2019a): *Sociolingvistika v slovensko-maďarskom kontexte*. Komárno: Pedagogická fakulta, Univerzita J. Selyeho.
- Tóth Sándor János (2019b): The dominant language of bilingual speakers in South Slovakia. *Berliner Beiträge zur Hungarologie* 2019/20, 25–39. p.
- Tóth Sándor János (2020): The impact of Hungarian on Slovak language use in bilingual milieu. *Yearbook of Finno-Ugric Studies / Ежегодник финно-угорских исследований* 14/2, 227–235. p.
- Tušková Tünde (2016): *Slovenský jazyk v univerzitnom bilingválnom prostredí*. Békešská Čaba: VÚSM.
- Ripka Ivor (1996): Ďalšie smerovanie teritoriálnych výskumov. In *Sociolinguistica Slovacca 2: Sociolingvistika a areálová lingvistika*. Ed. Ondrejovič Slavomír. Bratislava: VEDA, 18–24. p.
- Uhrinová Alžbeta (2008): Najdôležitejšie faktory zachovania slovenského jazyka v Maďarsku. In *Slovenčina v menšinovom prostredí II*. Eds. Uhrinová Alžbeta – Tóth János. Békešská Čaba: VÚSM, 71–88. p.
- Van Mensel, Luk – Vandenbrouke, Mieke – Blackwood, Robert (2016): Linguistic Landscapes. In *Oxford Handbook of Language and Society*. Eds. García, Ofelia – Flores, Nelson – Spotti, Massimiliano. Oxford: Oxford University Press, 423–449. p.